contact stond met de hogere sferen; gewone stervelingen waren deze verbondenheid als gevolg van de zondeval kwijtgeraakt.

Christophe Madelein heeft met zijn boek, mede dankzij zijn internationale vergelijking, een belangrijke bijdrage geleverd aan de beschrijving van de Nederlandse literaire ideeëngeschiedenis. Door de theoretische gerichtheid stelt het boek echter hoge eisen aan de lezer. Dit wordt versterkt door het feit dat de auteur tamelijk spaarzaam is met samenvattende en concluderende passages en bovendien in de lopende tekst op veel plaatsen de secundaire literatuur aanhaalt. Opvallend is ook dat de auteur bewust geen gebruik maakt van paraplutermen als 'Romantiek' en 'Classicisme'. Natuurlijk is het zo dat deze 'te vaag omlijnd' zijn om als 'etiket voor deze of gene auteur te kunnen dienen', kortom: dat dergelijke begrippen de werkelijkheid simplificeren. Maar ze kunnen tegelijkertijd verhelderend werken. Zo heeft Frans Willem Korsten in Lessen in literatuur (2002) laten zien dat het vruchtbaar kan zijn de Romantiek en het idee van het sublieme met elkaar te verbinden.

Een laatste punt kan de auteur niet worden aangerekend. Na het bestuderen van de in Juigchen in den adel der menschlijke natuur beschreven begripsgeschiedenis van het verhevene, is de lezer benieuwd geworden naar de wijze waarop het verhevene in de literatuur is beschreven. Op de achterkant van het boek staat: 'Een storm op zee, overhangende kliffen, nachtelijke vulkaanuitbarstingen, dreigende donderwolken boven een woest berglandschap: al deze verschijnselen boezemen tegelijk angst en genot, ontzetting en fascinatie in. We noemen ze subliem, naar het verheven gevoel dat ze oproepen.' Nu de geschiedenis van het concept van het verhevene is geschreven, is het misschien tijd om een boek te schrijven over de manier waarop Nederlandse schrijvers tussen 1770 en 1830 hun ervaring van het sublieme aan het papier hebben toevertrouwd. Feith mag daarin zeker niet ontbreken.

Rick Honings

Mary Kemperink, Gedeelde kennis. Literatuur en wetenschap in Nederland van Darwin tot Einstein (1860-1920). Antwerpen-Apeldoorn: Garant, 2011. – 300 pp. isbn 978 90 441 2676 1.

De ondertitel van Gedeelde kennis, een bundeling van doorgaans eerder gepubliceerde, maar grondig herziene artikelen van de Groningse hoogleraar moderne Nederlandse letterkunde Mary Kemperink, zorgt in eerste instantie voor enige verwarring: hoe valt de frase 'literatuur en wetenschap in Nederland' te verenigen met de bepaald niet Nederlandse wetenschappers Darwin en Einstein? In de inleiding wordt duidelijk dat de auteur de representatie en verwerking van contemporaine wetenschappelijke denkbeelden in de Nederlandse literatuur op het oog heeft. Deze denkbeelden zijn bijna altijd uit het buitenland afkomstig en bereiken veelal via populariserende wetenschappelijke publicaties en ook wel via de buitenlandse bellettrie literair Nederland. Hoewel Kemperink dus inzoomt op Nederlandse literaire teksten, maakt de aandacht voor hun cultuur- en wetenschapshistorische context dat haar studie zich tot ver over de landsgrenzen uitstrekt.

Gedeelde kennis kent twee uitgangspunten. Het eerste uitgangspunt is dat literatuur niet als autonoom moet worden opgevat, maar als een stevig in zijn tijd en cultuur geworteld fenomeen. Als onderdeel van de cultuur, vormt wetenschap voor literatuur steeds – bewust of onbewust – een belangrijk referentiepunt, waardoor literatuur een middel tot overdracht van (wetenschappelijke) kennis wordt. Kemperink sluit hiermee aan bij bestaande publicaties over 'literatuur & wetenschap', het onderzoeksveld dat in Nederland door publicaties van onder anderen Wiel Kusters, Ben Peperkamp, Lies Wesseling en Kemperink zelf vanaf de jaren negentig voet aan de grond kreeg in de neerlandistiek.

Het tweede uitgangspunt van Gedeelde Kennis is de gedachte dat wetenschap niet alleen een zekere invloed heeft op literatuur, maar dat andersom literatuur ook de wetenschap kan beinvloeden. Wetenschap wordt mede gevormd door de overkoepelende cultuur waarvan hij deel uitmaakt. Literatuur produceert metaforen, mythen en narratieve modellen die – ook hier bewust of onbewust – door wetenschappers in hun publicaties overgenomen worden. Zo refereert Kemperink in haar inleiding, mede onder verwijzing naar 'literatuur & wetenschap'-pionier Gillian Beer, kort aan de mythische en narratieve dimensies van Darwins On the origin of species.

In elf hoofdstukken beargumenteert Kemperink hoe respectievelijk evolutieleer, vitalisme, bacteriologie, temperamentenleer, hysterie, hypnotisme, (para)psychologie, thermodynamica, technologie en wiskunde tussen 1860 en 1920 hun weg vonden in de Nederlandse literatuur. De meeste hoofdstukken beginnen met een voorbeeld van de integratie van een wetenschappelijk inzicht in een individueel literair werk, waarna dieper wordt ingegaan op dit inzicht, om vervolgens terug te keren naar de representatie

ervan in het literaire discours in de onderzochte periode. Het hoofdstuk over hysterie opent bijvoorbeeld met een beschrijving van de representatie van hysterie in Marcellus Emants' novelle 'Fanny', dan volgt een uiteenzetting over hysterie als wetenschappelijk concept en tenslotte wordt de literaire verwerking van hysterie behandeld. Enkele hoofdstukken volgen een afwijkend stramien: zo begint het hoofdstuk over thermodynamica bij de wetenschap en focust het hoofdstuk over wiskunde op een enkele auteur, Theo van Doesburg.

In methodologisch en theoretisch opzicht is Gedeelde kennis te beschouwen als een toepassing van het kader dat Kemperink in 2008, samen met haar toenmalige promovenda Leonieke Vermeer, in Nederlandse Letterkunde uiteen gezet heeft in het artikel 'Literatuur en wetenschap. Een dynamische en complexe relatie'. Literatuur wordt door Kemperink opgevat als een discours dat door integratie van inzichten uit de wetenschap aan een proces van voortdurende transformatie onderhevig is. De geïntegreerde inzichten veranderen in literaire teksten echter zelf ook van karakter. Zo wordt hysterie in de literatuur, anders dan in het medische discours, exclusief verbonden aan de hogere standen, beargumenteert Kemperink. Tegelijkertijd wijst zij in dit kader op een relevant verschil tussen Franse literaire (en medische) teksten enerzijds en Nederlandse literaire teksten anderzijds: terwijl Franse schrijvers hysterie nogal eens in verband brengen met religieuze vervoering, wordt een dergelijke relatie door Nederlandse schrijvers niet gelegd. Aangezien Kemperink een relatief omvangrijk aantal teksten bestudeert, bezitten deze en andere, soortgelijke bevindingen een grote overtuigingskracht.

Hoewel Kemperink uitgaat van een wisselwerking tussen literatuur en wetenschap, komt de invloed van literatuur op het wetenschappelijke discours in Gedeelde kennis niet uit de verf. Slechts enkele malen komt deze invloedsrelatie in het voorbijgaan ter sprake. Een studie waarin een omvangrijk, maar evengoed specifiek corpus van Nederlandse literaire teksten centraal staat leent zich gewoonweg niet zo goed voor een beschrijving van deze complexe, vaak niet tot specifieke teksten te herleiden relatie. Het neerlandistische onderzoek hiernaar staat dan ook niet toevallig nog in de kinderschoenen.

Tot slot verdient de consequente aanwending van het concept ideologie in Gedeelde kennis aandacht. In de epiloog van haar boek concludeert Kemperink dat in de jaren 1860 tot 1920 een beperkt aantal ideologieën in verschillende, sterk uiteenlopende wetenschapsgebieden aanwezig is. In voorkomende gevallen worden tegenstrijdige ideologieën zonder veel moeite met elkaar gecombineerd: met betrekking tot zowel de evolutieleer als de thermodynamica bestaan degeneratiedenken en de ideologie van een natuurlijke opgang bijvoorbeeld zonder veel moeite naast elkaar. Een tekortkoming van de studie van Kemperink is dat zij ook de literatuur als vanzelfsprekend binnen bestaande ideologische kaders plaatst. Nergens onderzoekt zij of literaire werken niet soms ook gedeeltelijk kunnen ontsnappen aan vigerende ideologieën, ofwel een ideologiekritische functie kunnen vervullen. Dit is deels te wijten aan de opzet van de hoofdstukken in het boek. Kemperink biedt geen uitputtende tekstanalyses die een mogelijke kritische houding van een literaire tekst ten opzichte van de ideologische context zouden kunnen aantonen; in plaats daarvan behandelt zij per hoofdstuk meerdere teksten, waardoor deze summier en louter vanuit thematisch oogpunt besproken worden. De – terechte of onterechte – inpassing van teksten in een bepaald ideologisch kader ligt dan al snel op de loer.

Desalniettemin is Gedeelde kennis een even interessante als erudiete studie, die met de nodige methodologische bezinning een blik biedt op de verwerking van wetenschappelijke kennis in literaire teksten. Niet alleen draagt Kemperink door haar consequente aandacht voor de wetenschap bij aan een beter begrip van de Nederlandse literatuur rond 1900, ook laat zij de historische wortels dan wel voorlopers van tegenwoordige discussies over bijvoorbeeld entropie (in het hoofdstuk over thermodynamica), transhumanisme (vitalisme) en de verhouding tussen natuurwetenschap en geloof (wiskunde) zien.

Wouter Schrover

Peter Theunynck, Karel van de Woestijne. Biografie. Antwerpen: Meulenhoff/Manteau, 2010. 540 pp. isbn 978 90 8542 055 2, € 34,95.

Omdat de boekenweek van 2011 draaide rond het thema 'curriculum vitae', genoten de rond die tijd gepubliceerde schrijversbiografieën bijzondere belangstelling. Zo werd in Groningen een avond georganiseerd rond de verschijning van de biografie van dichteres M. Vasalis, geschreven door literatuurwetenschapper Maaike Meijer. Bij deze gelegenheid trad ook de biografe zelf op. Zij ging onder andere in op de vraag wat het belang is van een schrijversbiografie. Alle schrijvers maken ongeveer hetzelfde